

MIKLÓS PÉTER

A szeged-rókusi római katolikus plébánia 1848/49-ben

A szeged-rókusi római katolikus plébánia történetét Jászai Géza¹ dolgozta fel 1905-ben megjelent művében.² A könyv részletesen ír az egyházközség forradalom és szabadságharc alatti történetéről a városi és az egyházmegyei levéltárak dokumentumai alapján.³ A Csanádi egyházmegye plébániáinak történetét és a papok életének 1848/49-es eseményeit Kováts Sándor⁴, Juhász Kálmán⁵ és Varsányi Péter István⁶ írásai dolgozták fel. Jelen írásban a Szeged-csanádi Püspöki Levéltár iratai alapján mutatjuk be a szeged-rókusi plébánia 1848/49-es történetét. Szeged város Rókus városrészében 1849-ben plébánosváltásra került sor. A radikális alsópapsághoz⁷ tartozó Nyáry Ferenc 1849 augusztusának első napjaiban – amikor az osztrák csapatok bevonultak Szegedre – elmenekült a városból, s a plébánia ellátatlan maradt. A liberális meggyőződéséről híres, közkedvelt Nyáry helyébe Cziráky János császári biztos Szűcs Antal egykori kisteleki plébánost nevezte ki. Az alábbiakban a két lelkész életútját, valamint 1848/49-es szerepét, tevékenységét tekintjük át.

Nyáry Ferenc (neve Nyári formában is előfordul) 1799. július 31-én született Szegeden, Nyáry Antal és Zombory Erzsébet gyermekeként. Középiskolai tanulmányait szülővárosában végezte, majd Temesvárott hallgatott teológiát.⁸ 1822. augusztus 22-én szentelte pappá Kőszeghy László csanádi püspök. Pécskán, Apátfalván, majd Szeged-Rókuson szolgált káplánként. Szeged város tanácsa – mint kegyúr – 1833. október 18-án választotta meg rókusi plébánossá. Állomáshelyét 1833. november 13-án foglalta el, ünnepélyesen 1834 áprilisában iktatták be. Később Csongrád és Csanád vármegye táblabírójává is megválasztották.⁹ Liberális

politikai álláspontja és magyarságszeretete miatt általános tiszteletnek és megbecsülésnek örvendett. 1848 augusztusában a császáriak elől Békés megyébe menekült. 1848. augusztus 18-án hunyt el Sarkadon, a kolera végzett vele.

Szűcs Antal (nevét Szűts alakban is olvashatjuk a korabeli iratokban) 1803. június 11-én született Szegeden. Édesapja Szűcs Antal, édesanyja Pesti Katalin. Teológiát és filozófiát Vácott, majd Temesvárott tanult.¹⁰ Kőszeghy püspök 1826. szeptember 1-jén szentelte fel Makón. 1828-ig a makói püspöki palota káplánjaként tevékenykedett. Segédlelkész volt Csanádpalotán, Temesvárott, Pécskán, Nagyjécsán, Eleken, majd Szegeden, a palánki plébánián.¹¹ 1829-ben jogtudományi szigorlatot tett. 1835 októberétől kisteleki plébánosként szolgált, tisztségébe Kreminger Antal esperes iktatta be 1836. február 14-én. Kisteleken nem volt népszerű, sem a kegyúrral, sem a hívekkel nem találta meg a közös hangot.¹² Az ellentét odáig fajult, hogy 1847 novemberében a plébániaépületet felgyújtották.¹³ 1848 áprilisában kisteleki állásáról lemondott, mondván, hogy „*a szilaj kisteleki nép közt személyem és vagyonom veszélyeztetése nélkül hivataloskodnom nem lehet.*”¹⁴ 1848 augusztusában Cziráky császári biztos a rókusi plébánia vezetésével bízta meg. Ezt a püspöki helynök 1848 októberében megerősítette, s előbb megbízott, majd helyettes esperesnek nevezte ki.¹⁵ Szűcs Antalt Rókuson sem kedvelték. 1863. október 20-án halt meg Szegeden.

A csanádi püspöki címet 1848/49-ben két híres, nemzeti gondolkodású reformer politikus főpap viselte: Lonovics József és Horváth Mihály. Lonovics Józsefet 1848.

június 25-én V. Ferdinánd császár és király egri érsekké nevezte ki, s helyébe Horváth Mihálynak adományozta a csanádi püspöki méltóságot, aki később a Szemere-kormány vallás- és közoktatásügyi minisztere lett. A pápa egyik kinevezést sem erősítette meg.¹⁶ Mindkét főpásztor sokat volt távol egyházmegyéjétől, ezért püspöki helynököket neveztek ki. Fábry Ignác címzetes püspök 1831 januárja és 1848 augusztusa között, Róka József kanonok 1848. augusztus 27-től látta el a vikáriusi teendőket. A Csanádi egyházmegye azonban 1848 októberének végén, novemberének elején – Temesvár osztrák bevétele miatt – kettészakadt. A császáriak által megszállt területet Fábry Ignác¹⁷ irányította Temesvárról, a magyar kormány ellenőrizte részt pedig Róka József¹⁸ kormányozta Makóról, a püspök nyári rezidenciájáról. Róka megszervezte a székeskáptalant is a környékbeli plébánosokból és teológiai tanárokból. Utóbbiaknak nem sok dolguk akadt, ugyanis a papnövendékek nagy része honvédnek állt. A szabadságharc bukása után a püspökség területi egysége helyreállt. A helynök Fábry Ignác lett, Róka Józsefet pedig a máriaradnai ferences rendházban tartották házi őrizetben.

A szegedi katolikus papok nagy része lelkesedett a forradalmi és nemzeti eszméért, vezetőjük Nyáry Ferenc volt. A radikális papság egyik legjelentősebb bázisa a Csanádi egyházmegye volt, főleg Makó és térsége.¹⁹ A liberális lelkészek követelték például az egyházi szervezet (püspök és esperes választása) demokratizálását, a magyar liturgikus nyelv bevezetését, a papi nőtlenség eltörlését.²⁰ A csanádi egyházmegyében tevékenykedő Magyarai Alajos, Hegedűs Pál, valamint – a Szeged melletti, de a Váci püspökséghez tartozó – Dorozsma segédlelkésze, Szabó Richárd²¹ kitűnt radikalizmusával. Nézeteiket nyomtatásban is megjelentették. Nyáry Ferenc és a szegedi lelkészek kiálltak a magyar függetlenség és szabadság

ügye mellett, „a szószékről az igazság evangéliumát hirdetvén, s némelly jelesebb eseményeket a hírlapokból felolvastván; miért is a köznép nem győzi eléggé magasztalni.”²² Nyáry Ferenc – az egyházi előírások ellenére – bajszot, szakállt növesztett, részt vett a nemzetőrség gyakorlatain, s Kossuth nevét minden nap a mise után nyilvános imába foglalta.²³ Szeged város közgyűlése jegyzőkönyvében olvashatjuk: „A lelkészeknek legszentebb hivatásuk a népet hazánk zaklatott állapotában a körülményekről népszerűen felvilágosítani, s a haza mentésére intézett kormányrendeletek minél pontosabb teljesítésére hathatósan felhívni, áldozatra és tettere buzdítani.”²⁴

A konzervatív gondolkodású, népszerűtlen Kreminger Antal prépost, palánki plébános²⁵ eltávolítására 1848 decembere és 1849 áprilisa között többször kísérletet tettek, végül 1849 májusában plébániáját megürültnek nyilvánította a város. Ekkor elhagyta Szegedet, de 1849 őszén, az osztrákok bevonulása után visszatért.²⁶ Kreminger Antal az őt ért támadásokra Nyílt Válasz címmel²⁷ reagált, felsorolva a magyar kormány és szabadság szolgálatában szerzett érdemeit.²⁸ Erre azonban Nyáry Ferenc a Nyílt Felvilágosítás című röpirattal válaszolt, amelyben élesen bírálta és sértően támadta Kreminger prépostot. 1849 augusztusának első napjaiban²⁹ – a magyar kormánnyal együtt – Nyáry Ferenc és káplánja, Szűcs János³⁰ is elhagyta Szegedet. Makón Róka József helynöknek jelentette, hogy állomáshelyét kénytelen volt elhagyni, s a rókusi hívek lelki ellátásával Magyar Ferenc egri egyházmegyes papot bízta meg. Magyar Ferencnek a püspöki hivatal megadta a joghatóságot, s ezzel a plébániát ideiglenesen betöltötte.³¹ Nyáry néhány nappal később, 1849. augusztus 18-án kolerában meghalt.

1849. augusztus 2-án délután megjelent Szegeden Cziráky János,³² a IV. császári hadtest hadbiztosa, egy nappal később pedig Haynau tábornok, a magyarországi

osztrák hadsereg parancsnoka. Cziráky a város polgármesterévé Wöber Györgyöt,³³ Csanád és Csongrád megyék királyi biztosává pedig Temesváry István,³⁴ volt csongrádi első alispánt nevezte ki. 1849. augusztus 5-én vívták a szőregi csatát, amelyben a magyar főerő döntő vereséget szenvedett a császáriaktól.³⁵ Gróf Cziráky János a hadsereggel együtt távozott a városból, s helyébe Haynau 1849. augusztus 13-án – a világosi fegyverletétel napján – Gyulai Gaál Eduárdot nevezte ki a szegedi polgári kerület főbiztosává. A kerület Csanád, Csongrád és Békés vármegyeiből, valamint Szeged városából állt.³⁶

Cziráky 1849. augusztus 5-én, Temesváry István javaslatára³⁷ Szűcs Antalt rókusi plébánossá nevezte ki.³⁸ (Lásd 1. és 2. számú dokumentum.) A gond az volt, hogy Nyáry törvényesen megbízta maga helyett Magyar Ferencet a lelkeszi szolgálat elvégzésével. Magyarról azonban nincs adatunk, valószínűleg elhagyta Szegedet, legkésőbb 1849 augusztusa közepén. Szűcsöt kinevezték ugyan – Szeged város patrónusi jogainál fogva –, de az egyházmegyei hatóság a rendeletet nem erősítette meg.³⁹ Ezért Szűcs Antal augusztus 19-én, a városi tanács pedig augusztus 22-én kérte Fábrý Ignác püspöki helynököt a hivatalos megbízás kiadására. (Lásd 3. és 4. számú dokumentum.) Fábrý már 1849. augusztus 18-án 133. számú rendeletével megadta Szűcsnek a joghatóságot és az ideiglenes kinevezést, valamint megbízta szegedi esperesi teendőik ellátásával, Kreminger Antal távollétében.⁴⁰ Nyáry Ferenc halálával azonban a rókusi plébánia – törvényesen is – megüresedett, s Fábrý Ignác szeptember 6-án pályázatot hirdetett a lelkeszi állás betöltésére október 10-i határidővel. Pályázatot nyújtott be Szűcsön kívül Hubert József⁴¹ világosi, Holczman Ignác⁴² nagylaki, Nyáry György⁴³ mollyfalvi plébános, valamint Szűcs János⁴⁴ pécskai segédlelkész.

Szeged város tanácsa és Temesváry István biztos Szűcs Antalt támogatta. (Lásd 5. és 6. számú dokumentumok.) A püspöki helynök 1849. október 31-én értesítette Szegedet, hogy Szűcs Antalt rókusi plébánossá nevezte ki és számára a juriszdikciót megadta. 1849. december 2-án iktatta be ünnepélyesen hivatalába Kreminger Antal esperes.⁴⁵ Juhász Kálmán és Varsányi Péter István⁴⁶ tanulmányaiban olvashatjuk, hogy Szűcs Antal ellen 1849-ben, a forradalom és szabadságharc alatti tevékenysége miatt eljárás indult, sőt be is börtönözték.⁴⁷ Ez azonban nem igaz, s támogatói épp királyhűségért jeltölték a rókusi plébániára. A városi tanács így írt a püspöki hivatalnak: „*Méltányolván a folyamodónak 22. évek leforgása alatt tanúsított ernyedetlen buzgalmát, Urunk Királyunk, haza, 's az Egyház iránti tántoríthatatlan ragaszkodását, úgy a tudományos pályán, mint a nép felvilágosítása, 's megnyugtása körül a pártütés közben is kitüntetett érdemeit...*”⁴⁸

Az 1848/49-es események plébánosváltást hoztak a rókusi katolikus híveknek. Két – emberi tulajdonságaiban, politikai nézeteiben – különböző egyéniség töltötte be a lelkeszi tisztséget. Jászai Géza sorai Nyáry Ferencről: „...*az 1848/49-ik évi időknél egy rokonszenves szegedi alakja, ki izzó magyar szívvel vett részt e mozgalmas idő minden szegedi küzdelmében.*”⁴⁹ Ugyancsak a tudós rókusi plébános 1905-ös művében olvashatjuk Szűcs Antal jellemzését: „*Szép tehetségekkel megáldott, eszes, képzett ember volt, ki tehetségei alapján nagyra lett volna hivatva, ámde egyrészt erőszakos természete, czivakodásra való hajlama és nyeresége, másrészt politikai állásfoglalása mindenki elidegenített személyétől.*”⁵⁰

Nyáry Ferenc a radikális papsághoz tartozott, aki az 1840-es években, valamint a forradalom és szabadságharc idején kiállt a magyarság és a nemzeti függetlenség mellett. Követelte az egyház liberális átszervezését, s ezzel a rókusi polgárok között nagy

népszerűsége tett szert. 1849 augusztusában azonban menekülnie kellett állomás helyéről. Utóda a konzervatív, aulikus, összeférhetetlen természetű Szűcs Antal lett, aki 1863-ban bekövetkezett haláláig vezette a rókusi plébániát. Szűcs Antal ideiglenes (1849 augusztus), majd végleges plébánosi kinevezése (1849 október) már a szegedi városi kormányzat neoabszolutista szellemű átszervezésének idejére esik.

A következőkben a szeged-rókusi római katolikus plébánia 1848/49-es történetéhez kapcsolódó dokumentumokat adunk közre, az eredeti írásmód és központosítás megtartásával. Az iratok a Szeged-csanádi Püspöki Levéltárban találhatók, s némelyiket Jászai Géza is publikálta idézett művében.⁵¹ A levelek Szeged város és a Csanádi egyházmegye forradalom és szabadságharc alatti történetének forrásai.

Dokumentumok

1. számú

A' Császári királyi tartalék hadsereg királyi Biztosától⁵²

Tisztelendő Szűcs Antal volt kisteleki plébános Urnak

Szeged városi úgy nevezett Sz. Rochus plébániája hűtlen gondnoka által elhagyatván, királyi biztosi hatalmamnál fogva ezenel tisztelendő Urat az egyházi jogok sértetlen fenntartása mellett ideiglenesen azon plébánia ellátására kinevezem, hivatását azonnal elkezdni 's abban hű pontossággal eljárni Tisztelendő Urnak kötelessége leendő.

Kelt Szegeden Augustus 5^{én} 1849 évben Gróf Cziráky János Császári királyi Biztos

2. számú

Nagyságos és Főttisztelendő Apátkanonok s Püspöki Helynök Úr!⁵³

Kegyes Uram!

Az ide ÷ alatt tisztelettel beírott Császári Királyi Biztosi levél⁵⁴ másából látni méltóz-

tatik: midőn intézkedés tétetett legyen az elhagyatott Szeged S. Rochusi Hívek 's plébánia irányában... nálunk nyomtatványban olvashatni, hogy a ki bárminő hivatalt elvállalni vonakodik véstörvényszék elébe állítatik – ennél fogva minthogy Felséges Uram Királyom Biztosa igénytelen személyemmel parancsolt, 's már a hivatott Szent Rochuson Szegeden az epemirigy iszonyat dühöngése közepett⁵⁵ tettelesen mint helyettesített plébános szolgálatot téve működöm is – kérem fentisztelt Nagyságodat méltóztassék engem ezen kiküldetésemben az Egyházi Megye részéről is kegyesen megbízni. Többire mély tisztelettel öröklök

Nagyságodnak

Szegeden Aug 11 849

alázatos szolgálja Szűcs Antal
volt kisteleki pleb.

3. számú

Méltóságos Királyi Fő Biztos Úr!⁵⁶

Gróf Cziráky János Cs: Kir: Biztos Úr Ó Méltósága, folyó Augusztus hó 5^{én} kelt, 's ÷ alatt másolatban tisztelettel ide borított hivatalos levelével⁵⁷ engem a' Rochus Szegedi plébánia ellátására kinevezni méltóztatott; minthogy pedig erre a' püspöki megye részéről hivatalos kiküldetésem nem lenne, 's e nélkül a' lelki pásztori körben kellőleg és érvényesen nem működhetnék, tisztelettel kérem Méltóságodat: méltóztassék a Temesvári várban székelő Főttisztelendő Csanádi Püspöki Helynöki hivatalt Gróf Cziráky János Cs. Kir. Biztos Úr Ó Méltósága intézkedéséről hivatalos uton kitanítani, és azon püspöki helynöki hivaltól részemre a Szeged Sz. Rochusi plébánusi hivatal vitelére hivatalos kiküldetést eszközölni. Többire kegyeibe ajánlott mély tisztelettel maradok

Méltóságodnak

Szegeden Augustus hó 19^{én} 849

alázatos szolgálja Szűcs Antal
volt kisteleki plébános, jelenleg
Szeged S. Rochusi helyettes lelkész

4. számú

Főtisztelendő Szent Szék!⁵⁸

Nyáry Ferencz volt Rokus külvárosi lelkész 's plebanus a Cs. Kir. hadseregnek e ho elején városunkba történet bevonulása alkalmával Városunkból ellillanván helyébe üresen hagyott plebania helytartói lelkésznek Grof Cziráky János Kir. biztos Úr Rendelete által Szüts Antal volt Kissteleki lelkész neveztetett ki; melly kinevezés folytán hivatalbani törvényes eljárásra az illető Egyház-megyei helyben hagyását 's beavatását igényli; mellynek megadása eránt megkeresésünket ezennel midőn tennénk minden tisztelettel vagyunk. – Szegeden 1849^{ik} évi Augustus hó 22^{én} tartott Tanács ülésünkből

A' tisztelt Szent Széknek

Kész kötelességű szolgálai

Szeged város Tanácsa

5. számú

Szeged Sept. ho 23^{ik} 849

Méltóságos czimzetes Püspök 's Helynök Úr!⁵⁹

Örvendezve azon, hogy Méltóságodat fájdalom, szenvedés és vészteljes napjai után a Csanádi Egyházi Kormány élén üdvözölhetni szerentsém van⁶⁰ megfog engedni Méltóságod, hogy soraimmal bokros foglalatosságai közepette terhére lenni bátorkodom. – Tisztelendő Szüts Antal volt Kisteleki népész⁶¹ Úr a Fejedelm iránt minden időben tanúsított tántorithatatlan hűségéért ajánlatomra Cs. Királyi Biztos Gróf Cziráky János Ó Méltósága által a hivatalát hűtlenül elhagyta Plebánus Nyári Ferencz helyébe a' Szegedi Sz: Rokusi Népészi hivatal ideiglenes vitelére kineveztetett. Ezen plébánia jelenleg törvényessen meg ürülvén miután Tisztelendő Szüts Antal jelenlegi helyettesített népész szilárd elveiért, Urunk Királyunk iránt tántorithatatlan hűségéért, buzgó Lelki Pásztori fáradozásaiért tiszteletünk 's szeretetünket birja egész tisztelet 's bizodalommal meg kérem Méltóságodat, hogy

nevezett Népész urat a Szegedi Nemes Tanátsnak első helyre kijelölni méltóztassék.

Kis mindenjő kívánása mellett szíves jóvoltiba ajánlott különös tisztelettel maradtam.

Temesváry István

Csongrád 's Csanád megyék kormányzo királyi Bizt.

6. számú

Méltóságos Csanádi Püspöki Helyettes Fábri Ignácz Úr!

T. Szüts Antal Csanád Megyei áldor,⁶² f. évi Augustus 5^{én} Méltóságos Gróf Cziráky János Cs. kir. Főbiztos kegyes rendeletében a' Szeged – Szent Rochusi állomásra kineveztetvén, mai napon a' most nevezett lelkészi e' város pártfogói jogánál fogva magát állandósíttatni esedezett.

Méltányolván a folyamodónak 22. évek leforgása alatt tanúsított ernyedetlen buzgalmát, Urunk Királyunk, haza, 's az Egyház iránti tántoríthatatlan ragaszkodását, úgy a tudományos pályán, mint a nép felvilágosítása, 's megnyugtataása körül a pártütés közben is kitüntetett érdemeit, a' volt Szent Rochusi lelkész t. Nyári Ferentz elhunytával⁶³ megürült lelkészi állomásra e' város pártfogói jogánál fogva őt kinevezni nem vonakodtunk, kérvén Méltóságodat, hogy e' most nevezett kinevezésünket elsorolt okainknál, 's az illetőnek érdemeinél fogva, kegyesen megerősíteni méltóztassék.

Költ Szegeden 1849ⁱ Sept. 25^{én} tartott Tanács Ülésből

Méltóságodnak Alázatos szolgálai

Szeged sz. kir. város polgármestere,
főbírája⁶⁴ és Tanácsa

Jegyzetek

¹ Jászai Géza (1857–1914) történetíró, jelentős közéleti személyiség, később Sebenico címzetes püspöke. Szeged dualizmus kori társadalmi életének egyik legmeghatározóbb alakja. Vö. HABERMANN GUSZTÁV: *Személyi adattár a*

szegedi polgár-családok történetéhez. Tanulmányok Csongrád megye történetéből XIX. Szeged, 1994. (a továbbiakban: Habermann) 125.; LOTZ ANTAL: *Történetíró papok Csanád egyházmegyében.* Magyar Egyháztörténeti Vázlatok 3. Budapest, 1992. (A továbbiakban: Lotz) 264–265.

² JÁSZAI GÉZA: *A szegedi Szent Rókusához címzett r. kath. plébánia 100 éves története. 1805–1905.* Szeged, 1905. (A továbbiakban: Jászai.)

³ MIKLÓS PÉTER: Meghatározó személyiségek. Arcképek Szeged 19. századi katolikus egyházi életéből. *Szeged*, 2000/1. (A továbbiakban: Miklós) 5.

⁴ KOVÁTS SÁNDOR: *A csanádi papnevelde története.* Temesvár, 1908.; Kováts Sándorról: Lotz 163–264.

⁵ JUHÁSZ KÁLMÁN: A csanádi egyházmegye 1848/49-ben. Sajtó alá rendezte Lotz Antal. In *Tanulmányok Csongrád megye történetéből XXI.* Szeged, 1994. (a továbbiakban: Juhász–Lotz) 63–77.; Juhász Kálmánról: Lotz 273–279.

⁶ VARSÁNYI PÉTER ISTVÁN: „Szívük legtisztább sugallata szerint.” Fejezetek a Csanádi egyházmegye 1848/49-es történetéből. *Szeged*, 1998/3. (a továbbiakban: Varsányi) 38–43.

⁷ VÖ. ZAKAR PÉTER: Forradalom az egyházban? A radikális papság 1848/49-ben. In Sarnyai Csaba Máté (szerk.): *Allam és egyház a polgári átalakulás korában Magyarországon 1848–1918.* Budapest, 2001. (A továbbiakban: Zakar.) 53–62.

⁸ Jászai 340–342.; Habermann 272.

⁹ *Schematismus venerabilis cleri dioecesis Csanádiensis pro anno Domini 1837.* (A továbbiakban: Schematismus.) Temesvári, 1837. 149.

¹⁰ Jászai 342–346.

¹¹ Schematismus 1837. 105.

¹² *Szeged-csanádi Püspöki Levéltár.* (A továbbiakban: SzPL.) Egyházközségekre vonatkozó régi iratok. Kistelek, 13–30. sz.

¹³ MIKLÓS PÉTER: Tűzvész a kisteleki plébánián (1847). *Délmagyarország*, 2000. X. 31. 12.

¹⁴ SzPL. Egyházközségekre vonatkozó régi iratok. Kistelek, 23. sz.

¹⁵ Schematismus 1863. 207.

¹⁶ VÖ. KARÁCSONYI JÁNOS: *Magyarország egyháztörténete főbb vonásaiban 970-től 1900-ig.* Veszprém, 1929. 263–267.

¹⁷ Dr. Fábrý Ignác 1792-ben született, 1815-ben szentelték pappá. 1843-tól a csanádi kápta-

lan kanonokja (lector), később püspöki címet nyert (electus episcopus Bosonensis). 1852-ben kassai megyéspüspökké nevezték ki. 1867. VI. 27-én hunyt el.

¹⁸ Róka József 1790-ben született, 1811-ben szentelték fel. 1816-tól makói plébános, 1830-tól szentszéki ülnök. 1843-ban kanonoki rangot szerzett, 1848-ban Horváth Mihály helyett kormányozta a Csanádi egyházmegyét. 1858-ban halt meg.

¹⁹ Zakar 55–57.

²⁰ VÖ. ÁCS TIBOR: A római katolikus egyház szerepe az 1848/49-es forradalom és szabadságharcban a kalocsa-bácsi főegyházmegyében. *Belvedere Meridionale*, 1999/7–8. 13–20.

²¹ Szabó Richárd tevékenységét ZAKAR PÉTER dolgozta fel. In Döbör András–Jancsák Csaba–Kiss Gábor Ferenc–Nagy Tamás–Zakar Péter (szerk.): *Katonák, papok, polgárok 1848/49-ben.* Belvedere Meridionale Kiskönyvtár 12. Szeged, 1999. 19–31.

²² *Kossuth Hírlapja.* 152. sz. 1848. dec. 24.

²³ A vonatkozó rész SZÁNTÓ IMRE munkája. In Farkas József (szerk.): *Szeged története 2.* Szeged, 1985. (A továbbiakban: SzT 2) 775.

²⁴ Idézi: SZÁNTÓ IMRE: Szeged az 1848/49-es forradalom és szabadságharc idején. In *Tanulmányok Csongrád megye történetéből.* XI. köt. Szeged, 1987. 104–105.

²⁵ Kreminger Antal 1804-ben született, 1826-ban szentelték pappá. Teológiai tanár Temesvárott, majd 1835-től szeged-palánki plébános. 1840-től címzetes csöppőfi prépost. 1885. február 5-én halt meg. VÖ. Habermann 166–167.; Miklós 4.

²⁶ REIZNER JÁNOS: *Szeged története II.* Szeged, 1899. 153–155., SzT 2. 782–783.

²⁷ Szövegét közli: JUHÁSZ KÁLMÁN: *A szeged-palánki plébánia története. 1199–1895.* Szeged, 2000. (A továbbiakban: Juhász.) 175–178.

²⁸ VÖ. LOVÁSZI JÓZSEFNÉ: „Szegednek népe...” Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc dokumentumai a Somogyi-könyvtárban. *Szeged*, 1998/3. 33–35.

²⁹ GÉCZI LAJOS: „...a hazánkat pusztította belháború bevezetett” Szeged 1849 augusztusában. *Szeged*, 1999/7. (a továbbiakban: Géczi) 33–36.; MIKLÓS PÉTER: Répásy Mihály honvédtábornok. *Honismeret*, 2000/6. 30–31.; VASS LÁSZLÓ (szerk.): *Három hét a szabadságharc*

történetéből. Szeged, 1849. VII. 11 – VIII. 5. Szeged, 1998.

³⁰ Szűcs János 1811-ben született, 1836-ban szentelték fel. Káplánkodott Makón, Eleken, Bogároson, Újbessenyőn, Szeged-Rókuson, Pécskán, Csókán. 1856-tól adminisztrátor Magyarszentmártonon, 1858-tól plébános Töröktopolyán. 1866-ban halt meg.

³¹ Jászai 94.

³² Gróf Cziráky János (1818–1884) jogász végzettséget szerzett. Az 1840-es években a Királyi Tábla bírja. 1849-ben a pozsonyi és soproni katonai kerület császári biztosa. E minőségében érkezett Szegedre, ahol helyreállította a császári hivatalokat, városi közigazgatást. 1860-tól Fehér megye főispánja, országszerte ismert aulikus, vallásos politikus. Habermann 49–50.

³³ Wöber György (1809–1869) középiskolai tanulmányait a szegedi piaristáknál végezte, majd 1831-ben ügyvédi vizsgát tett Pesten. 1845 és 1848 között városi főbíró, majd országgyűlési követ volt, 1849-től 1855-ig Szeged polgármestere. Királyhű, konzervatív politikus volt, Szeged elismert és nagy tekintélyű polgára. Habermann 306.

³⁴ Temesváry István (1802–1853) tanulmányait valószínűleg Szegeden végezte. Csongrád vármegye szolgálatába állt: 1830-tól aljegyző és táblabíró, 1840-től főszolgabíró, 1843-tól másod-, 1846-tól első alispán volt. 1848-ban Csongrád megye országgyűlési követe. 1849. VIII-ban Csongrád és Csanád vármegyék császári biztosa. Habermann 276.

³⁵ SzPL Egyházközségekre vonatkozó régi iratok. Szőreg, 30–32. sz. Vö. MIKLÓS PÉTER: A gyűlölet és a harc tüzei. Szőreg római katolikus plébániája 1848/49-ben. Szeged, 2000/4. 12–13.

³⁶ Géczi 35–36.

³⁷ SzPL Egyházközségekre vonatkozó régi iratok. Szeged-Belváros, jelzet nélkül. (Lásd 5. számú dokumentum.)

³⁸ SzPL Egyházközségekre vonatkozó régi iratok. Rókus, 13. sz. Ezen jelzet alatt olyan levelek, jelentések találhatók, amelyek Szűcs Antal plébánosi kinevezésével kapcsolatosak (1849. VIII–IX).

³⁹ Vö. Jászai 97–98.

⁴⁰ Juhász 145.

⁴¹ Hubert József 1799-ben született, a papi rend szentségét 1821-ben kapta meg. 1828-tól

világosi, majd pankotai plébános, esperes. Békés és Arad vármegyék táblabírja volt. 1858-ban halt meg.

⁴² Az egyházmegyei névtárakban nincs róla adat.

⁴³ Nyáry György 1813-ban született Szegeden, 1836-ban szentelték pappá. Segédlelkész-ként szolgált Apátfalván, Nákófalván, Törökbecsén, Makón, Temesgyarmaton, Nagyjécsán, Zombolyán. 1849-től Mollyfalva, 1864-től Tóba plébánosa volt. 1899-ben hunyt el.

⁴⁴ Vö. 30. jegyzet.

⁴⁵ Juhász 145.

⁴⁶ Varsányi 43.

⁴⁷ Juhász–Lotz 75.

⁴⁸ SzPL Egyházközségekre vonatkozó régi iratok. Rókus, 13. sz. (6. sz. dokumentum.)

⁴⁹ Jászai 94.

⁵⁰ Jászai 345.

⁵¹ Pontos levéltári lelőhelyük: SzPL Egyházközségekre vonatkozó régi iratok. Rókus, 13. sz. Az 5. számú dokumentum a Belváros feliratú dobozban található, külön jelzet nélkül. Jászai Géza könyvében az 1. és 2. számú dokumentumot teljesen egészében közli, a 4., 5. és 6. számúkból pedig néhány sort idéz. Jászai 95–100.

⁵² Cziráky János (1818–1884).

⁵³ Fábry Ignác (1792–1867) püspöki helynök.

⁵⁴ 1. számú dokumentum.

⁵⁵ Szegeden 1849 júliusában és augusztusában kolerajárvány tombolt, amely a városi polgárság, valamint az itt tartózkodó honvédek és kormányhivatalnokok között egyaránt pusztított.

⁵⁶ Temesváry István (1802–1853).

⁵⁷ Az 1. számú dokumentum.

⁵⁸ A Temesvárott székelő Csanád egyházmegyei tanács, szentszék.

⁵⁹ Fábry Ignác (1792–1867).

⁶⁰ Utalás a Csanádi egyházmegye 1848 novemberére és 1849 augusztusára közötti szakadására, amikor két szentszék, két püspöki helynökség működött (Makó és Temesvár székhellyel).

⁶¹ Népész: a híveket ellátó világi pap, plébános, lelkész.

⁶² Áldor: áldozópap.

⁶³ Nyáry Ferenc 1849. augusztus 18-án halt meg Sarkadon.

⁶⁴ 1849 szeptemberében Szeged város polgármestere Wöber György (1809–1869), főbírája Szluha Gáspár (1811–1878) volt.